

Entreprenören i läroboken: Förekomst, innebörd, konsekvens

nr 4 2005 årgång 33

I artikeln undersöker författaren förekomsten och innebörden av begreppen "entrepreneur", "innovation" och "invention" i läroböcker på den svenska forskarutbildningen i nationalekonomi. Syftet är att studera om teorier som förklarar ekonomisk tillväxt som en dynamisk process driven av entreprenörskap är representerade i utbildningen. Författaren menar att begreppen knappast förekommer och att de, när de gör det, har en urvattnad innebörd. Han drar därmed slutsatsen att det entreprenöriella perspektivet inte är representerat och diskuterar konsekvenserna av detta.

Economics involves actors. Without actors, there is no play. This truism has been overlooked by modern economists whose universe is people with passive responders to stimuli. If all are price-takers, who sets price? If all behavior is rationally responsive, how can change occur? How can entrepreneurship be modeled? Increasingly, I have come to the view that the role of entrepreneurship has been the most neglected area of economic inquiry, with significant normative implications for the general understanding of how the whole economy works.

Buchanan (1979, s 281; kursivering i originaltext)

Ord är viktiga. Vi använder dem för att uttrycka våra tankar och idéer och för att kommunicera med andra. Vi använder de ord som krävs för att uttrycka vad vi vill medan andra ord exkluderas. En läkare som samtalar om en medicinsk fråga med en kollega använder en annan vokabulär än två nationalekonomer som diskuterar ett ekonomiskt problem. Orden avslöjar vår teori, vilka problem som anses intressanta och metoden för att studera dem.

Men nationalekonomin är inte en homogen vetenskap. Det finns olika traditioner som skiljer sig vad gäller antaganden, metod, problem och därmed slutsatser angående t ex den ekonomiska politiken. Genom att studera vilka ord och begrepp som används, samt deras innebörd, fås en bild av teorins innehåll, vilka problem som anses viktiga och vilken metod som används för att studera dessa. Inte minst fås en uppfattning om vad som anses oviktigt, eller vad som inte inlemmas i teorin. Vad som *inte* skrivs kan därmed vara lika intressant som det som skrivs.

Syftet med föreliggande artikel är att undersöka om teorier som förklarar resursallokering och ekonomisk tillväxt som en dynamisk process driven av entreprenörskap finns representerade i den litteratur som används i svensk, nationalekonomisk forskarutbildning. Annorlunda uttryckt undersöks om

DAN JOHANSSON

är fil dr i nationalekonomi och verksam vid Ratioinstitutet. Han forskar kring institutionernas betydelse för näringslivets utveckling och ekonomisk tillväxt. dan.johansson@ratio.se

Artikeln bygger på information om forskarutbildningar, kursprogram och läroböcker som har hämtats från nätet. Informationen är föredömligt lätt-tillgänglig, men i de fall någon oklarhet förekommit har ansvarig på respektive institution, kurs eller liknande kontaktats för ett klagörande. Jag tackar samtliga kontaktade för snabba och uttömmande svar. Jag är tacksam för kommentarer från Niclas Berggren, Lennart Erixon, Magnus Henrikson, Rolf Henriksson, Per Hortlund, Henrik Jordahl, Nils Karlson och deltagare i en workshop anordnad under småföretagsdagarna i Örebro 2004.

de forskarstuderande i nationalekonomi i Sverige undervisas i teorier som identifierar entreprenörskap som en (minst) lika viktig förklaring till tillväxt och resursallokering som exempelvis arbete och kapital.

Det senaste decenniet har vi sett ett tilltagande intresse för entreprenören och dennes funktion i ekonomin. En viktig orsak är planekonomiernas kollaps och murens fall. Den katastrofala ekonomiska utvecklingen i de socialistiska länderna var svår att förklara med den traditionella tillväxtteorin och överraskade många nationalekonomer. Länderna hade gott om råvaror, välutbildad arbetskraft, rikligt med kapital, höga investeringskvoter och kvalificerad forskning, vilket enligt den traditionella teorin förklarade tillväxt. Om inte detta gav tillväxt, vad gjorde det då? Vad fattades i tillväxtmodellerna? Utvecklingen pekar på att den förmodligen viktigaste faktorn bakom tillväxt är det som de socialistiska ekonomierna saknade – entreprenörskap (och privat äganderätt).

Politiker av olika kulörer ser därför idag ökat entreprenörskap som en lösning på problem med låg sysselsättning och bristande ekonomisk tillväxt. De nationalekonomiska forskarna har här en potentiellt viktig uppgift att fylla, både som rådgivare åt politiker och som tjänstemän som utformar och genomför ekonomisk politik.

Men vad säger dagens nationalekonomiska forskarutbildning om entreprenören? Ger utbildningen träning i att analysera frågor om entreprenörskapets betydelse för tillväxt och resursallokering, och är den som gått igenom forskarutbildningen förmögen att genomföra sådana analyser?

Här undersöks förekomsten av begreppet *entrepreneur*¹ (entreprenör) i de läroböcker som används i forskarutbildningen i nationalekonomi i Sverige. I undersökningen ingår också begreppen *innovation* (innovation) och *invention* (upppfinning).

Tanken är att en lärobok sammanfattar och presenterar det som anses vara den rådande kunskapen inom ett ämne, och att de begrepp som anses centrala finns representerade i lärobokens indexlista. Med samma resonemang antas de begrepp som anses oväsentliga, eller som ännu inte har blivit inkorporerade i teorin, inte förekomma i indexlistan. Genom att studera förekomsten av och räkna antalet hänvisningar till ett begrepp fås därmed en uppfattning om huruvida begreppet anses viktigt eller oviktigt i teorin (eller att man inte har lyckats inlemma det i teorin).

Samtliga svenska lärosäten som bedriver forskarutbildning i nationalekonomi ingår i undersökningen, vilken avgränsas till de obligatoriska kurserna i mikro- och makroekonomi samt till kurser i industriell organisation (*Industrial Organization, IO*) läsåret 2003/04. I mikro- och makrokurserna presenteras den grundläggande teorin, vilken alla förväntas kunna och som ligger till grund för den fortsatta utbildningen. I industriell organisation studeras näringslivets utveckling och organisation. Om studenterna i någon kurs utöver mikro- och makrokurserna kan tänkas möta teorier om entreprenörskap, så skulle det vara i denna. Artiklar som används i kurserna

¹Läroböckerna är skrivna på engelska.

ingår av utrymmeskäl inte i undersökningen. Enbart referenserna till dem skulle överstiga utrymmet för föreliggande artikel. Min bedömning är att detta inte påverkar mina slutsatser.

1. Entreprenörskap, marknadsekonomi och tillväxt

Historiskt har entreprenören och den entreprenöriella funktionen stått i fokus för den ekonomiska analysen.² Redan under antiken diskuterades entreprenörens roll. Vissa traditioner, t ex den institutionella, schumpeterianska och österrikiska, identifierar entreprenören som ekonomins *primus motor*, dvs som drivkraften bakom ekonomisk utveckling och ekonomisk tillväxt.

Den förste som formulerade en mer sammanhängande teori om entreprenörens roll var den franske 1700-talsekonomen Richard Cantillon, som bl a såg entreprenören som den aktör som tog på sig risk och tog initiativ till att utnyttja affärsmöjligheter. I modern tid har viktiga bidrag gjorts av Knight (1921), som definierar entreprenören som den som tar på sig genuin osäkerhet³ och Kirzner (1973, 1997) som ser entreprenören som den som identifierar och utnyttjar prisdiskrepanser och därigenom skapar jämvikt på lång sikt. Den som haft störst inflytande på nutida forskares syn på entreprenören torde dock vara Joseph Schumpeter (se t ex Hebert och Link 1982 och Blaug 1986, kapitel 12, för översikter av entreprenörens roll i olika ekonomiska traditioner).

Enligt Schumpeter är den ekonomiska tillväxten och det allmänna välståndet ett resultat av att nya idéer om hur konsumenternas behov tillfredsställs mer effektivt tas i bruk. Han skiljer mellan uppfinning – att komma på en idé – och innovation – att introducera en uppfinning i det ekonomiska systemet. Den entreprenöriella funktionen definieras som att identifiera och introducera kommersialiserbara uppfinningar i ekonomin. Denna funktion är fundamental och entreprenören betraktas därför som drivkraften bakom ekonomisk utveckling och tillväxt.

Innovationerna delas in i fem olika slag (Schumpeter 1911/1934, s 66; svensk översättning i Swedberg 1994, s 2):

1. En ny vara – alltså en som konsumenterna ännu inte är bekanta med – eller en ny kvalitet av en vara införs.
2. En ny produktionsmetod lanseras, alltså en som ännu inte är utprövad i den berörda tillverkningsbranschen. Metoden behöver ingalunda grunda sig på en ny vetenskaplig upptäckt och kan också vara ett nytt sätt att marknadsföra en vara.
3. En ny marknad öppnas, det vill säga en marknad där ifrågavarande lands

² Det som främst intresserar är entreprenörens roll i det ekonomiska systemet och inte entreprenören som person (ålder, kön etc). Det senare studeras mer ingående inom företagsekonomi.

³ Risk definieras som slumpmässiga händelser med känd sannolikhetsfördelning, medan osäkerhet definieras som slumpmässiga händelser med okänd sannolikhetsfördelning. Det går således att försäkra sig mot risk, men inte mot osäkerhet.

speciella tillverkningsbransch dittills inte varit företrädd, vare sig denna marknad har funnits tidigare eller ej.

4. En ny källa till råvaror eller halvfabrikat erövrar, återigen oavsett om denna källa redan finns eller först måste skapas.
5. En ny organisation genomförs av en bransch. Det kan vara att skapa ett monopol (exempelvis genom kartellbildning) eller att bryta ett monopol.

I dagligt tal avses med innovationer vanligen tekniska innovationer. Schumpeters definition är vidare och inkluderar bl a skapandet av nya organisationer. Han framhåller t ex betydelsen av de organisatoriska innovationerna aktiebolaget och bokföringen för västerlandets tekniska och ekonomiska utveckling. Den privata äganderätten, vars spontana framväxt lade grunden till västerlandets välstånd, kan ses som en organisatorisk innovation. Det går således att hävda att organisatoriska innovationer ligger till grund för de tekniska.

Entreprenörernas agerande leder till vad Schumpeter kallade för ”kreativ förstörelse” där existerande verksamheter utmanas, och eventuellt ersätts, av nya.

Enligt denna tradition är den entreprenöriella kompetensen den viktigaste produktionsfaktorn, därför att den allokerar produktionsfaktorerna, inklusive sig självt (vilket ger den speciella egenskaper, se Pelikan 1993). Den fungerar därmed som en hävstång på produktionsfaktorernas avkastning.

2. Lärosäten och läroböcker

Undersökningen avser läsåret 2003/04 och täcker samma institutioner, eller motsvarande, som Högskoleverkets (2002) utvärdering av den svenska forskarutbildningen i nationalekonomi: Göteborgs universitet, Handelshögskolan i Stockholm, Högskolan i Dalarna, Internationella Handelshögskolan i Jönköping, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Sveriges lantbruksuniversitet⁴, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet och Örebro universitet. Totalt handlar det om 14 institutioner.

Flera av institutionerna är för små för att ge de obligatoriska kurserna i mikro- och makroekonomi (eller kurser i industriell organisation). Doktoranderna vid de små institutionerna ges istället möjlighet att läsa de obligatoriska kurserna vid de större institutionerna. Det är följaktligen de stora universiteten och handelshögskolorna i Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala och Umeå som har ett fullständigt kursutbud och ”ansvarar” för de obligatoriska kurserna. Även Jönköping har ett komplett kursprogram. Kraven för en forskarexamen är likartade vid de olika lärosätena.

Hälften av kurserna, 40 poäng, är obligatoriska: 10 poäng mikroekonomi, makroekonomi, ekonometri respektive matematik. I Lund är 30 poäng

⁴ Två institutioner, en i Umeå och en i Uppsala.

obligatoriska (10 poäng mikroekonomi, makroekonomi respektive ekonometri). Utöver detta finns i Lund 15 kurspoäng i matematiska och statistiska metoder som läses av i princip samtliga forskarstuderande. Jönköping har minskat de obligatoriska poängerna i matematik och makroekonomi med 2 poäng vardera för att ge utrymme åt en obligatorisk kurs i doktrinhistoria (4 poäng).

Utbildningen är inriktad mot nationalekonomins huvudfåra (det som kallas för *mainstream economics*), vilken har naturvetenskaperna som förebild. Teorin uttrycks i matematiska termer, analysen är formell och studenterna tränas i att formulera teorin i matematisk form och att lösa ekvationsystem. Utbildningen förutsätter därför goda matematiska förkunskaper och fortsatt matematisk träning. I empirin ligger fokus på ekonometrin och formella metoder. Analysen bygger i allmänhet på aggregerade data och redan befintlig statistik. Enkätundersökningar, fallstudier eller intervjuundersökningar är sällsynta.

Examinationen och den fortsatta akademiska karriären bygger på doktorandens och den nydisputerades förmåga att behärska och använda de matematiska och/eller ekonometriska metoderna. Kraven är höga och konkurrensen hård, varför incitamenten för doktoranderna och de nydisputerade forskarna är låga för att engagera sig i samhällsekonomiskt relevant forskning och debatt (Boschini m fl 2002).

Sammantaget ingår 20 läroböcker (olika upplagor räknas som en bok), omfattande över 11 000 sidor, i de obligatoriska kurserna i mikro- och makroekonomi samt i industriell organisation (se tabell 1). Undervisningen domineras av ett fåtal böcker; flera av läroböckerna används endast i någon enstaka kurs. Den vanligaste kursboken i mikroekonomi är Mas-Colell m fl (1995), som används på samtliga kurser i såväl mikro I som mikro II, Jönköping undantaget. Näst mest förekommande är Varian (1992). Den makroekonomiska undervisningen domineras av Romer (olika upplagor), Barro och Sala-i-Martin (olika upplagor) och Obstfeld och Rogoff (1996). I industriell organisation är Tirole (1989) mest använd.

3. Förekomst och innebörd

Varje sidhänvisning som görs till ett begrepp räknas enligt följande: ”Innovation, 64”, en hänvisning, ”Innovation 64–67”, en hänvisning, ”Innovation 37, 64–67”, två hänvisningar osv.⁵

⁵ I de fall varianter förekommer räknas hänvisningen till respektive ”huvudord”. I flera läroböcker hänvisas till *Technological innovation*. Jag har inkluderat *Technological innovation* under *innovation*. Dessutom har jag inkluderat hänvisningar till *Process Innovation* och *Product innovation* (gäller endast Tirole 1989). Däremot har jag inte inkluderat begrepp som *Knowledge*, *Knowledge accumulation*, *Research and development*, *Technical change*, *Technological change* eller *Technology*. Jag exkluderar också begrepp som skulle kunna tolkas som synonymer, t ex *innovators* (en hänvisning) i Romer (2001), vilket skulle kunna tolkas som synonym för *entrepreneurs*. För det första kan det vara svårt att veta vilka synonymerna kan tänkas vara, för det andra kan det vara svårt att fastställa i vilken utsträckning begreppen överensstämmer och för det tredje skulle det innebära ett element av godtycke.

	Mikro I	Mikro II	Makro I	Makro II	IO
Lund	Gibbons (1992) Mas-Colell m fl (1995)	Mas-Colell m fl (1995)	Romer (1996)	Romer (1996) Obstfeld och Rogoff (1996)	-
Göteborg	Jehle och Reny (1998) Mas-Colell m fl (1995) Varian (1992)	Jehle och Reny (1998) Mas-Colell m fl (1995) Varian (1992)	Barro och Sala-i- Martin (1995) Romer (2001)	Barro och Sala-i- Martin (2004) Romer (2001)	Tirole (1989)
Jönköping	Luenberger (1995)	Chambers (1988) Pollak och Wales (1996)	Obstfeld och Rogoff (1996)	Obstfeld och Rogoff (1996)	Buckley och Michie (1996) Schmalensee och Willig (1989)
Stockholm	Mas-Colell m fl (1995) Jehle och Reny (2001)	Mas-Colell m fl (1995) Laffont och Marti- mort (2002)	Barro och Sala-i- Martin (1995) Blanchard och Fischer (1989) Ljungqvist och Sargent (2000) Obstfeld och Rogoff (1996) Romer (1996) Sargent (1987) Stokey och Lucas (1989) Walsh (1998)	Barro och Sala-i- Martin (1995) Pissarides (2000) Ljungqvist och Sargent (2000)	Tirole (1989)
Uppsala	Mas-Colell m fl (1995) Varian (1992)	Mas-Colell m fl (1995) Varian (1992)	Barro och Sala- i-Martin (1999), Romer (2001)	Romer (2001)	-
Umeå	Varian (1992)	Mas-Colell m fl (1995)	Barro och Sala- i-Martin (1995), Blanchard och Fisher (1989)	Blanchard och Fisher (1989)	-

Tabell 1 *Anmärkning:* Läroböcker som angetts som användbar extralitteratur är också inkluderade. Universitet, kurs och lärobok, läsåret 2003/04

Undantaget är kursen i Industrial Organization på SDPE som angav flera undergraduate textbooks som extralitteratur. I Lund är Makro II inte obligatorisk. I Göteborg är kursen i Industrial Organization flyttad till hösten 2004. Kursboken avser senaste gången kursen gavs. I Makro II i Uppsala anges enstaka kapitel i andra läroböcker som litteratur. Dessa är inte medtagna. Vid Umeå universitet ges inte Makro I under 2003/04 beroende på en forskjutning i utbildningsprogrammet. Kursboken avser läsåret 2002/03.

Källa: Egen tabell.

Generellt görs få hänvisningar till de undersökta begreppen (se tabell 2). Till *invention*⁶, görs inte en enda. En förhållandevis stor andel av läroböckerna innehåller inte någon referens till begreppen alls, t ex Jehly och Reny (2001) och Obstfeld och Rogoff (1996). I de läroböcker där referenserna förekommer refereras bara något enstaka begrepp och då med enstaka sidhänvisningar.⁷ När hänvisningar görs har begreppen en annan, mer

⁶ Barro och Sala-i-Martin (2004) gör en referens till *invention* under begreppet *innovation*. I hänvisningen används begreppen synonymt (jag hänför därför i detta fall *invention* till *innovation* i tabell 2).

Lärobok	Sidor	Entrepreneur	Innovation	Invention	Summa
Barro och Sala-i-Martin (2004)	654	0	9	0	9
Blanchard och Fisher (1989)	650	0	0	0	0
Chambers (1988)	331	0	0	0	0
Gibbons (1992)	267	0	0	0	0
Jehle och Reny (2001)	543	0	0	0	0
Laffont och Martimort (2002)	421	0	0	0	0
Ljungqvist och Sargent (2000)	701	0	1	0	1
Luenberger (1995)	486	0	0	0	0
Mas-Colell m fl (1995)	981	1	0	0	1
Obstfeld och Rogoff (1996)	804	0	0	0	0
Pissarides (2000)	252	0	0	0	0
Pollak och Wales (1996)	217	0	0	0	0
Romer (2001)	651	1	0	0	1
Sargent (1987)	510	0	0	0	0
Schmalensee och Willig (1989)	1555	0	60	0	60
Stokey och Lucas (1989)	588	0	0	0	0
Tirole (1989)	479	0	16	0	16
Walsh (1998)	528	0	0	0	0
Varian (1992)	548	0	0	0	0
Summa	11166	2	86	0	88

Anmärkning: Undersökningen inkluderar också relaterade begrepp såsom *entrepreneurship* och *entrepreneurial*. Buckley och Michie (1996) är en sammanställning av artiklar, som inte innehåller någon indexlista och som därför har exkluderats ur analysen. Schmalensee och Willig (1989) är inte en lärobok i dess egentliga mening utan en sammanställning av uppsatser som belyser vissa teman. Det är därmed tveksamt om den ska inkluderas, men då den innehåller en indexlista valde jag att göra det. I kurserna används flera upplagor av Barro och Sala-i-Martin (1995, 1999, 2004), Jehle och Reny (1998, 2001) och Romer (1996, 2001). I tabellen redovisas endast den senaste.

Källa: Egen tabell.

Tabell 2
Lärobok, begrepp,
förekomst, läsåret
2003/04

”urvattnad”, innebörd än i de traditioner som sätter entreprenören i fokus för analysen. I exempelvis Mas-Colell m fl (1995, s 475) nämns entreprenören inte alls i den fundamentala funktion han/hon fyller i t ex Schumpeteriansk teori. Istället beskrivs entreprenören som vilken låntagare som helst. Detsamma gäller den andra hänvisningen (Romer 2001, s 394–398).

I både Mas-Colell m fl och Romer gäller hänvisningarna lånekontrakt mellan en låntagare (entreprenören) och en långivare (investeraren). Dessa kontrakt kopplas till imperfektioner på kapitalmarknaderna som i sin tur

⁷ Undantaget är Schmalensee och Willig (1989) med 60 hänvisningar till *innovation*. Å andra sidan görs ingen hänvisning till vare sig *entrepreneur* eller *invention* i denna bok. Det kan nämnas att Aghion och Howitt (1998) är en lärobok, vilken inte användes som kurslitteratur på de kurser som ingick i föreliggande undersökning, som sägs förena neoklassisk och schumpeteriansk teori. Görs samma undersökning för denna som för de övriga läroböckerna erhålls följande resultat: *Entrepreneur* 0, *Innovation* 8, och *Invention* 0. Boken omfattar 694 sidor.

beror på att aktörerna i modellerna inte antas ha perfekt information. Detta står i direkt motsatsställning till de traditioner som har en välutvecklad teori om den entreprenöriella funktionen. Enligt dessa, förmodligen främst uttalat i den österrikiska traditionen, bygger marknadsekonomin framgång på att den mycket effektivare än andra ekonomiska system genererar och tillämpar ny kunskap. Det ligger i sakens natur att ny kunskap omöjligt kan vara tillgänglig för alla samtidigt; den skapas i enskilda individers hjärnor. Entreprenörens roll är att identifiera och introducera denna kunskap, som sedan genom imitation sprids genom ekonomin. Kreativ förstörelse och ekonomisk transformation är resultatet av ekonomins aktörers anpassning till den nya kunskapen. Det är de tillfälliga monopolvinsterna (som i ett första skede tillfaller entreprenörerna) av den privata (ej allmänt spridda) kunskapen som driver ekonomisk utveckling och ekonomisk tillväxt. Konkurrensen och den marknadsekonomiska processen kan, enligt denna tradition, liknas vid en procedur för upptäckten och användningen av ny kunskap (Hayek 1978).

Innovation refereras det till i fyra läroböcker och är då liktydigt med teknisk förändring, vilken i sin tur drivs av forskning och utveckling (FoU).⁸ Organisatoriska innovationer exkluderas från analysen. I traditioner med entreprenören i fokus för analysen drivs innovationer inte av forskning och utveckling utan av entreprenörernas sökande efter nya vinstmöjligheter, vilka endast i undantagsfall härrör från forskning (jämför här två av Sveriges framgångsrikaste företag, IKEA och H&M). Vidare görs inte någon distinktion mellan begreppen *invention* och *innovation* i någon lärobok, vilket är felaktigt och vilseledande för ekonomisk politik enligt t ex schumpeteriansk analys. Forskning och utveckling ger upphov till uppfinningar, inte innovationer. Först när en entreprenör kommersialiserar forskningsresultaten är det korrekt att tala om innovationer. För ekonomisk politik är distinktionen viktig. Det är inte alls säkert att ökade anslag till forskning och utveckling leder till ökad tillväxt om kommersialiseringsmekanismen fungerar dåligt till följd av dåliga incitament för entreprenörerna. I så fall kan ett ökat utbyte av forskningen fås genom att förbättra entreprenörernas incitament, t ex genom skattesänkningar. Detta kan förklara det dåliga utbytet av satsningar på forskning och utveckling i Sverige (Henrekson och Rosenberg 2001).

Analysen visar att: 1) forskarutbildningen i Sverige är homogen. Den följer samma upplägg och bygger på samma teori, det som brukar kallas *mainstream economics*. 2) Den nationalekonomiska teorin som används på forskarutbildningen i Sverige inkorporerar inte begreppet entreprenör eller den entreprenöriella funktionen, ej heller de övriga begreppen i undersökningen. 3) Traditioner som har en teori som sätter entreprenörskap i centrum för analysen ingår ej i undervisningen.

⁸ Flera av läroböckerna hänvisar under begreppet *innovation* till *Research and development* och/eller *Technological innovation*. Ljungqvists och Sargents (2001) hänvisning görs till *in time series representation*.

Frånvarons orsak: är entreprenören och matematisk analys förenliga?

Vad förklarar att entreprenören inte likt arbete, kapital, investeringar och FoU är inkorporerad i *mainstream economics*? Har den dominerande teori-bildningen inte förstått, eller förbiset, betydelsen av den entreprenöriella funktionen för att skapa tillväxt? Inte alls, fram till 1930-talets början ingick entreprenören som en viktig förklaring till tillväxt och resursallokering i nationalekonomins teoretiska huvudfåra. Vid denna tid började den nationalekonomiska teorin i allt högre utsträckning att formaliseras och uttryckas i matematiska termer. Idag är den nationalekonomiska analysen starkt bunden till den matematiska begreppsapparaten. Det finns en uppfattning att om inte analysen är formell så är det inte nationalekonomi. En berättigad fråga blir därför om det är framväxten av det matematiska paradigmet som är orsaken till att entreprenören försvunnit som en förklaring till tillväxt, och om entreprenörskap låter sig analyseras med formella metoder.

Ända sedan nationalekonomins matematisering har försök gjorts att formalisera den entreprenöriella funktionen i matematiska modeller (Hebért och Link 1982), hittills utan större framgång. Enligt Hebért och Link (1982) gjordes ett medvetet val mellan realism å ena sidan och matematisk precision och konsistens å andra sidan, exempelvis av Walras. "Simply put, entrepreneurship is above 'formalization' – it cannot be neatly packaged within a mechanistic, deterministic model. Importantly, the choice is an 'either-or' proposition; there is no happy medium. The corner solution which economic theory has chosen is consistency and for this reason the entrepreneur disappeared from microeconomic theory" (Barreto 1989, s 141). Följden har blivit att den dominerande teorin exkluderar entreprenören och den entreprenöriella funktionen som en förklaring till ekonomisk tillväxt och resursallokering.

I och med framväxten av teorin om endogen tillväxt har på senare år nya försök gjorts att inlemma entreprenören och ett mer dynamiskt perspektiv i den dominerande tillväxtteorin. Enligt Bianchi och Henrekson (2005) har det dock visat sig vara svårt, och de modeller som utvecklats behandlar endast någon enskild aspekt av den entreprenöriella funktionen. De drar slutsatsen att det är tveksamt om det någonsin kommer att gå; svårigheterna att beskriva entreprenören i en matematisk modell är helt enkelt för stora: "We conclude that an individual real-world entrepreneur, even if highly stylized, cannot at present be modeled in mainstream economics, and the reason is simple: he or she does elude analytical tractability" (Bianchi och Henrekson 2005, s 21).

Att förstå entreprenörens roll för tillväxten handlar om att förstå mänskligt agerande och mänsklig interaktion. Tillväxt ses med detta perspektiv ytterst som en process av mänsklig kreativitet. Att i en matematisk modell fånga effekterna av detta har visat sig svårt. Det verkar således inte finnas någon gratislunch i analysen av tillväxt. Vinsten i form av ökad precision har en alternativkostnad i form av minskad förståelse för vad som faktiskt orsakar tillväxt.

Trots detta är det min slutsats att det i ett avseende går att använda den traditionella analysapparaten för att analysera entreprenörskap. Även om den dominerande teorin inte inkorporerar entreprenören som en förklaring till tillväxt går det att använda den traditionella analysapparaten för att analysera entreprenörskapets allokering. Entreprenörskapet är en knapp resurs vars allokering, liksom andra knappa resursers, påverkas av avkastningen. Ökad avkastning på entreprenörskap kan förväntas leda till ökat utbud av entreprenörskap, minskad avkastning till minskat utbud osv. Olika teorier och metoder kan därmed komplettera varandra för att förstå och analysera tillväxt och resursallokering.

4. Konsekvenser

Forskning

En rad forskare, såväl i Sverige som internationellt, är oroad över att dagens forskarutbildning i nationalekonomi utbildar forskare som inte klarar av att identifiera och analysera samhällsekonomiskt relevanta problem. Lindbeck (2001) efterlyser tvåbenta ekonomer, dvs ekonomer med förmågan att behärska såväl den formella matematiska analysen som förmågan att definiera och undersöka samhällsekonomiskt intressanta frågor på ett adekvat sätt. Calmfors (1996, s 239-240) menar att den ensidiga fokuseringen på matematik och statistik inte gör de nyblivna forskarna tränade i samhällsekonomisk analys. Enligt honom kan detta leda till att de samhällsekonomiskt intresserade forskarstuderande selekteras bort till förmån för tekniska problemlösare med större fallenhet för inomvetenskaplig diskussion än för samhällsorienterad analys.⁹ Erixon (2001, s 317) menar att detta är ett problem för demokratin: ”Bristen på nya generalister är inte bara ett internt nationalekonomiskt problem utan också ett hot mot demokratin om den förhindrar en oberoende professionell belysning av politiska beslut av stor betydelse för medborgarnas välfärd.”

Ändå anser många forskare, t ex både Calmfors och Lindbeck, att matematiken och träningen i formella metoder ger en god, för att inte säga nödvändig, grund för de forskarstuderande. Andra forskare är av en annan uppfattning och menar att den i dag dominerande teorin är orsaken till problemet. Dahmén menar att de matematiskt orienterade nationalekonomerna har blivit ”redskapsbodens fångar”. Deras teori och metod gör att de inte kan definiera och analysera relevanta problem; de väljer problem efter vad deras matematiska metod klarar av, inte vad som är samhällsekonomiskt

⁹ Jmf Buchanan (1979, s 279-280) som skriver att: ”I see a continuing erosion of the intellectual (and social) capital that was accumulated by 'political economy' in its finest hours. I look at young colleagues trained to master regression routines who are totally uninterested in, and incompetent to examine, elementary economic propositions. The graduate schools attract and turn out dullards, and the exciting young minds turn increasingly to law, to philosophy and to the commune. For those among these minds that are trapped into economics and that may, with effort, partially finesse the empiricist rage, I see them compelled to utilize their considerable mental potentials resolving the escapist puzzles of modern mathematics.”

intressant. I t ex institutionell teori ses tillväxt som en process av kunskapsbildning driven av entreprenörer vars agerande betingas av institutionerna i allmänhet och den privata äganderätten i synnerhet (Kasper och Streit 1998).

Empiriska studier pekar på institutionernas betydelse: studier av omvälvande händelser som planeekonomiernas fall och andra fullskaliga experiment där länder valt olika tillväxtstrategier, systematiska studier om varför tillväxten inte tar fart i vissa utvecklingsländer och omfattande ekonomisk-historiska analyser. Detta innebär att teorin som ligger till grund för hela den svenska forskarutbildningen i nationalekonomi exkluderar en av de viktigaste förklaringarna till tillväxt och allmänt västånd. Det är då inte förvånande, utan högst naturligt, att den yngre generationens ekonomer inte deltar i debatten i större utsträckning. Deras utbildning grundar sig på sådan teori och använder sådan metod att den många gånger är irrelevant för samhällsekonomisk analys.

Ekonomisk-politisk debatt

Entreprenörens frånvaro i teorin påverkar också vilka slutsatser angående den ekonomiska politiken som dras. Ett exempel ges av Holmlund och Kolm (1998) som drar slutsatserna att sänkta skatter på arbete knappast leder till högre sysselsättning, att det inte finns något samband mellan det totala skattetrycket och sysselsättningen och att progressiva skatter troligen är bra för sysselsättningen. I artikeln nämns inte orden entreprenör, företagare eller liknande ord en enda gång. Entreprenören och den entreprenöriella funktionen är således, helt följdriktigt med tanke på den teori som ligger till grund för analysen, exkluderad ur denna.

I en teori som inkluderar den entreprenöriella funktionen dras andra slutsatser: sänkta skatter kan förväntas leda till högre sysselsättning, det finns förmodligen ett negativt samband mellan ett högt skattetryck och sysselsättningen och progressiva skatter förväntas vara negativa för sysselsättningen. En central orsak är att ett högt skattetryck och progressiva skatter leder till felallokering av den knappa och värdefulla entreprenöriella kompetensen. Höga skatter gör det t ex svårt för potentiella entreprenörer att ackumulera det startkapital som krävs för att starta nya företag, vilket hämmar tillväxten och sysselsättningen. Det innebär en hög grad av omfördelning, vilket ”tvättar kompetensen ur pengarna” (Eliasson 1996).¹⁰ Det leder också till att den entreprenöriella kompetensen i allt högre utsträckning riskerar att användas i icke-produktiv verksamhet, t ex skatteplanering och bidragsmaximering. Progressiviteten förvärrar dessa effekter. Schumpeter (1918) själv var av den åsikten att fel skattepolitik kunde leda till ett totalt sammanbrott av staten ”om entreprenörer beskattas orimligt hårt; om skattetrycket blir alldeles för högt; och om folk i gemen börjar kräva

¹⁰ Med detta menas förenklat att höga skatter medför att pengar tas från dem med stor förmåga att generera hög avkastning på sina investeringar och sitt humankapital och ges till andra med sämre förmåga att göra detta.

mer av staten i form av bidrag o dyl än de själva är beredda att betala i skatt” (översättning i Swedberg 1994, s XXIV).¹¹

5. Avslutande kommentar

Vägleder eller vilseleder den teori som i dag dominerar de nationalekonomiska institutionerna vårt sätt att tänka, förstå och analysera företagande, ekonomisk utveckling och ekonomisk tillväxt? I denna teori existerar knappast entreprenören som begrepp och den entreprenöriella funktionen är inte definierad. Detta får givetvis viktiga följder för bl a forskningen och den ekonomisk-politiska debatten.

Forskare som studerar teknisk utveckling menar att utveckling sker inom ramen för, och begränsas av, individernas s k tankerum (*design space*) från vilka de ”hämtar” idéer (Stankiewicz 2000). På samma sätt har tankerummet betydelse för nationalekonomernas analys. Finns inte begrepp som entreprenör med i nationalekonomens tankerum exkluderas de från analysen. Men hur ska vi som forskare på ett trovärdigt sätt beskriva och analysera exempelvis möbelbranschens eller förpackningsindustrins utveckling utan att ta hänsyn till entreprenörerna Ingvar Kamprad och Ruben Rausing och den entreprenöriella funktion de uppburit, manifesterad i IKEAs och Tetra Paks grundande och expansion? Går det att analysera svenskt näringslivs utveckling utan att beskriva familjen Wallenbergs roll, eller alla de uppfinnare och entreprenörer som grundade och utvecklade de företag som i dag utgör ryggraden i det svenska näringslivet? Och är det möjligt att analysera sysselsättning och ekonomisk tillväxt, som är aggregat av enskilda individers och företags agerande, utan en teori om entreprenörskap? Vad blir kvar av, och hur påverkas vår förståelse för, företagande, ekonomisk utveckling och ekonomisk tillväxt om entreprenören och den entreprenöriella funktionen exkluderas ur den ekonomiska teorin och analysen? Att utelämna entreprenören i den ekonomiska analysen har av Baumol (1968, s 68) liknats vid att utelämna prinsen av Danmark ur skådespelet Hamlet.

Erik Dahmén brukar säga att det inte är fel på den industri vi har, utan felet är den industri vi *inte* har. Ett liknande resonemang kan föras angående forskningen. Det finns flera traditioner inom nationalekonomin och inom varje tradition har kloka forskare verkat. Varje tradition har sin teori och metod och har i något skede av historien bidragit till ökad förståelse av ekonomin. Ännu har inte den fullständiga teorin skrivits, utan varje teori betonar vissa saker och förenklar eller utesluter andra. Felet är därför inte den tradition och utbildning som finns utan den som *inte* finns. Min slutsats är därför att Sverige behöver en kompletterande forskarutbildning i nationalekonomi grundad på en teori som inkluderar den entreprenöriella funktionen.

¹¹ Jmf Henrekson och Sanandaji (2004) som drar slutsatsen att svenska ekonomer underskattat ägarbeskattningens negativa effekter till följd av att teorin som legat till grund för slutsatserna exkluderat viktiga aspekter.

- Aghion P och P Howitt (1998), *Endogenous Growth Theory*, The MIT Press, Cambridge, Mass.
- Barreto, H (1989), *The Entrepreneur in Microeconomic Theory: Disappearance and Explanation*, Routledge, London.
- Baumol, W (1968), "Entrepreneurship in Economic Theory", *American Economic Review*, vol 58, s 64-71.
- Bianchi, M och M Henrekson (2005), "Is Neoclassical Economics still Entrepreneurless?", SSE/EFI Working Papers Series in Economics and Finance, No. 58, Handelshögskolan i Stockholm.
- Blaug, M (1986), *Economic History and the History of Economics*, Wheatsheaf Books, Brighton, Sussex.
- Boschini, A, M Lindquist, J Pettersson och J Roine (2002), "Framtidens nationalekonomer: Vilka är deras incitament till 'tvåbenthet'?", *Ekonomisk Debatt*, årg 30, nr 2, s 147-152.
- Buchanan, J (1979), *What Should Economists Do?*, Liberty Press, Indianapolis.
- Calmfors, L (1996), "Nationalekonomernas roll under det senaste decenniet – vilka är lärdomarna?", i Jonung, L (red), *Ekonomerna i debatten – gör de någon nytta?*, Ekerlids förlag, Stockholm.
- Eliasson, G (1996), *Firm Objectives, Controls and Organization. The Use of Information and the Transfer of Knowledge within the Firm*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Erixon, L (2001), "Finns det några debattörer för Ekonomisk Debatt?", *Ekonomisk Debatt*, årg 29, nr 5, s 315-317.
- Hayek, F (1978), "Competition as a Discovery Procedure", i Nishiyami, C och K Leube (red), *The Essence of Hayek*, Hoover Institution Press, Stanford.
- Hébert, R och A Link (1982), *The Entrepreneur: Mainstream Views and Radical Critics*, Praeger Publishers, New York.
- Henrekson, M och N Rosenberg (2001). "Designing Efficient Institutions for Science-Based Entrepreneurship: Lessons from the US and Sweden", *Journal of Economic Perspectives*, vol 26, s 207-231.
- Henreksson, M och T Sanadaji (2004), *Ägarbeskattningen och företaget: om skatteteorin och den svenska policydiskussionen*, SNS Förlag, Stockholm.
- Holmlund, B och A-S Kolm (1998), "Kan arbetslösheten bekämpas med skattepolitik?", *Ekonomisk Debatt*, årg 26, nr 4, s 259-273.
- Högskoleverket (2002), *Utvärdering av utbildning i nationalekonomi vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie 2002:9 R.
- Kasper, W och M Streit (1998), *Institutional Economics*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Kirzner, I (1973), *Competition and Entrepreneurship*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Kirzner, I (1997), "Entrepreneurial Discovery and the Competitive Market Process: An Austrian Approach", *Journal of Economic Literature*, vol XXXV, s 60-85.
- Knight, F (1921), *Risk, Uncertainty and Profit*, Houghton Mifflin, Boston.
- Lindbeck, A (2001), "Economics in Europe", *CEsifo Forum*, vol 2, s 31-32.
- Pelikan, P (1993), "Ownership of Firms and Efficiency: The Competence Argument", *Constitutional Political Economy*, vol 4, s 349-392.
- Schumpeter, J (1918), "Die Krise der Steuerstaates", *Zeitfragen aus dem Gebiet der Soziologie*, 4 Heft och Siebeck, P (red), (1953), *Aufsätze zur Soziologie*, J C B Mohr, Tübingen. Svensk översättning: "Skattestatens kris", Swedberg, R (1994), *Schumpeter: om skapande förstörelse och entreprenörskap. I urval av Richard Swedberg*, City University Press, Stockholm.
- Schumpeter, J (1934), *The Theory of Economic Development*, Transaction Publishers, New Brunswick.
- Stankiewicz, R (2000), "The Concept of 'Design Space'", i Ziman, J (red), *Technological Innovation as an Evolutionary Process*, Cambridge University Press, Cambridge, s 234-247.
- Swedberg, R (1994), *Schumpeter: om skapande förstörelse och entreprenörskap. I urval av Richard Swedberg*, City University Press, Stockholm.

REFERENSER*

* Notera att de läroböcker som omfattas av undersökningen för att spara plats inte finns med i referenslistan. Mer detaljerade referenser kan erhållas från författaren.